

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Hoffmann's anti-Kaplan

Swaan, A. de

Citation

Swaan, A. de. (1965). Hoffmann's anti-Kaplan. *Acta Politica*, 1: 1965/1966(1/4), 252-261. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449851>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449851>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

door A. de Swaan

In de wetenschapsbeoefening heeft zich te allen tijde de vraag voorgedaan hoe men de werkelijkheid het beste kan beschrijven: door voorlopige conclusies van beperkte geldigheid te trekken op grond van onmiddellijke waarneming van de verschijnselen of door een aantal strak geformuleerde veronderstellingen te kiezen, dan hun onderlinge betrekkingen uit te werken om tenslotte te trachten de te verzamelen feiten daar in te passen. Beide benaderingswijzen gaan uit van het standpunt van de proef-ondervindelijke methode; de strijd-vraag is er meer een over de tactiek dan over de wetenschap. In een gerijpte discipline grijpen de twee werkwijzen in elkaar, vullen elkander aan en is de keuze nog slechts een kwestie van accent en persoonlijke voorkeur. De wetenschap der internationale betrekkingen is nog niet dusdanig geïntegreerd en dus doet de beschreven strijdvraag zich in volle hevigheid voor.

In de Verenigde Staten zijn een aantal auteurs doende algemene theorieën van de internationale betrekkingen te ontwerpen. Daarbij ontlenen zij vaak hun begrippen aan theorieën uit de logica, methodologie en wiskunde: communicatietheorie, speltheorie en systeemtheorie hebben te eniger tijd als raamwerk gediend voor een systematische theorie der internationale betrekkingen. Deze ambitieuze constructies ontmoeten heftige kritiek van onderzoekers die zich dicht bij de politieke werkelijkheid opstellen en de feiten als uitgangspunt nemen voor monografische studies of ander werk van beperkte geldigheid.

Zo oefent Stanley Hoffmann¹ in zijn *Contemporary Theory in International Relations* ernstige kritiek op een boek van Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics*. Hoffmann opent zijn bespreking van Kaplan's werk met deze karakteristiek (H.: 40): 'a huge misstep in the right direction — the direction of systematic empirical analysis.' Beiden stemmen blijkbaar overeen ten aanzien van de 'juiste richting' waarin de wetenschap der internationale betrek-

1 Stanley Hoffmann, *Contemporary Theory in International Relations*, N. J., 1960. Verder te citeren als: (H.: ...). Dit boek bevat selecties uit het werk van anderen en kritische opstellen van de auteur zelf. Het betreffende hoofdstuk verscheen eerder — met minieme verschillen — als artikel: —, 'International Relations the long road to theory', *World Politics*, 11 (3), april 1959, pp. 346–377.

Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics*, New York etc., 1957, 1962. Verder te citeren als: (K.: ...).

kingen moet gaan, die van de empirie. Verder gaat de eensgezindheid niet; het vervolg van Hoffmann's betoog bestaat uit een reeks fundamentele, maar daarom niet altijd even gefundeerde bedenkingen tegen Kaplan's werkwijze.

Alvorens nader op Hoffmann's kritiek in te gaan is het dienstig in een korte, samenvattende schets een indruk te geven van het boek van Kaplan.

De auteur van *System and Process* heeft getracht tot een systematische analyse van de internationale politiek te komen. Hij construeert hiertoe niet een theorie in de strikte zin des woords, maar stelt een denkschema op, een *conceptual scheme*. Doel is aldus tot een begripsvorming te komen die zowel de onderzoeker een overzicht geeft van alle relevante variabelen, als de theoreticus een inzicht verschafft in de samenhang binnen het terrein en met de verwante gebieden. Met behulp van de systeemtheorie construeert Kaplan een zestal modellen van internationale stelsels. Telkens wordt een reeks 'spelregels' geformuleerd die het gedrag van de deelnemers (staten en internationale lichamen) binnen zo een stelsel beheersen. Kaplan opent de rij met het 'balance of power' system, het uit de literatuur bekende stelsel van machtsevenwicht. (K.: 23)²

Onder bepaalde omstandigheden gaat het ene stelsel over in het andere. Zo heeft de recente geschiedenis een overgang te zien gegeven van het stelsel van machtsevenwicht naar een waarin een groot aantal landen zich groepeerd rond twee leiders: *the loose bipolar system*. (K.: 38–9) Bij deze verhoudingen is er sprake van blokken, waarbinnen leden en een leiderstaat te onderscheiden zijn: *bloc-actors* (bv NATO), *bloc members* en *leading bloc members*. Gaan tenslotte alle staten op in één van beide blokken en ontstaat daarbinnen een hiërarchie van lid-staten dan is Kaplan's derde model van toepassing: *the tight bipolar system*. Dit model is echter tot dusverre zonder tegenhanger in de historische werkelijkheid gebleven.

Kaplan werkt zijn premissen verder uit en construeert een aantal modellen die evenmin een feitelijke historische situatie weergeven. Indien het internationale lichaam uit het losse twee-polige stelsel sterk wint aan functies zou een *universal international system* kunnen ontstaan, beheerst door de *universal actor*: het internationale lichaam dat in een politiek sub-systeem de gedeeltelijke jurisdictie over alle aangesloten staten heeft (K.: 45–8). Dit laatste stelsel kan weer uitgroeien tot een *hierarchical international system* (K.: 48–50). De natie-gewijze organisatie heeft dan plaats gemaakt voor mondiale, functionele orga-

2 Zie voor een kritische bespreking van deze regels, hun implicaties en hun eventuele inconsistentie: William H. Riker, *The Theory of Political Coalitions*, New Haven & London, 1962.

nisaties die alle sub-systemen zijn van het hiërarchisch stelsel. Als antithese van deze wereldmaatschappij construeert Kaplan tenslotte het *unit veto international system* (K.: 50–2) waarin alle staten zijn toegerust met totale vernietigingswapens en het evenwicht van verschrikking doorbroken kan worden door elkeen die de eerste bom werpt en daarmee een lawine van vernietiging ontketent.

Na deze zes theoretische constructies van internationale stelsels met bijbehorende spelregels behandelt Kaplan de deelnemers, de staten of *actors*. Ook hier maakt hij in de beschrijving en classificatie gebruik van de systeem-theorie.

In het derde deel van het boek wijdt Kaplan uit over de verschillende niveaus binnen de systemen, de *system levels*. De verschillende sub-systemen, ook de allerkleinste, de individuen, hebben elk afzonderlijke belangen die niet altijd met die van de meer omvattende systemen parallel lopen. Het nationaal belang is dan het belang van het nationaal systeem:

'The national interest is the interest which a national actor has in implementing the needs of the national system of action' (K.: 164).

Het boek besluit met een aan de speltheorie gewijd deel dat vooralsnog los staat van de andere hoofdstukken. Kaplan verwacht echter dat in de toekomst een verdere ontwikkeling van de speltheorie toepassing daarvan op de problematiek der internationale relaties mogelijk zal maken en noemt de theorie als één van de invloeden bij de keuze van zijn hypotheses in het eerste deel van het boek (K.: 167–8).

In afzonderlijke aanhangsels gaat de auteur nog eens in op pathologische regulatie-mechanismen binnen het systeem en op de verhouding tussen feiten en waarden.

Sprekend over theorie- en model-constructie geeft Kaplan zelf een maatstaf ter beoordeling:

'The real test is: Do the simplifications aid progress in research, or do they obscure important relationships and thereby detour science into the study of interesting puzzles?' (K.: 22).

Toetsing van Kaplan's eigen boek aan deze norm is niet mogelijk zonder voorbehoud: empirisch onderzoek dat rechtstreeks op zijn werk aansluit is op dit moment nog niet bekend aan schrijver dezes. Welke invloed zijn veel geciteerde boek langs omwegen heeft gehad is niet gemakkelijk te schatten.

Kaplan's begrippenapparaat omspannt een aanzienlijk deel van de problematiek der internationale relaties en een enkele keer levert zijn terminologie nieuw inzicht op. Zo bijvoorbeeld de uitdrukking *meta-task regulation* voor organisatie van de taakuitvoering in onderscheid met de uitvoering van de taak zelf (K.: 94–5). Soms, daarentegen,

zijn Kaplan's termen slechts nieuwe namen voor een oude kernvraag, zoals in het onderscheid *system dominant* versus *sub-system dominant*, naar gelang essentiële regels binnen het systeem voor alle sub-systemen vaststaan of door een sub-systeem gewijzigd kunnen worden. Aan deze classificatie gaat de vraag vooraf welk lichaam 'de macht' uitoefent binnen het systeem – in de wetenschap der politiek een kernvraag, die door deze termen eer bedekt dan opnieuw gesteld wordt.

Ook al maakt de constructie van het eerste deel van Kaplan's boek een zeer rigide indruk, de motieven die tot de keuze van de axioma's geleid hebben blijven duister. Maar: 'at this stage of development, some ambiguity is a good thing', repliceert Kaplan (K.: 246).

De kritiek van Stanley Hoffman die hier aan de orde is grijpt echter op heel andere punten aan. Na de hierboven reeds geciteerde openingspassage volgt bij Hoffmann een bestrijding van die sociale onderzoekers die vanuit een verkeerd begrip der natuurwetenschappen daaraan teveel voor de sociale wetenschappen willen ontlenuen. Deze aanhangers van het 'scientisme', die in een 'methodologisch byzantinisme' (H.: 41) dreigen te vervallen, krijgen van Hoffmann de grootst denkbare naïveteit in de schoenen geschoven, welke onnozelheid hij vervolgens genadeloos kastijdt, slechts af en toe Kaplan noemend, maar in feite (hij noemt immers niemand anders bij de naam) steeds op deze mikkend. Merkw aardig genoeg gebruikt hij bij deze afstraffing argumenten die ook Kaplan zelf poneert, wanneer het gaat tegen 'social scientists – [who] – demand too much of theory' (K.: xvii).

Kaplan en de zijnen, zegt Hoffmann, maken met hun 'scientisme' de fout de *methode* der natuurwetenschappen aan te zien voor het *doel* der sociale wetenschappen. Het formuleren van wetten is immers slechts middel, geen einddoel der wetenschap. In de sociale wetenschappen kunnen slechts *trends* aangegeven, geen wetten bewezen worden; het is niet mogelijk wetmatig te verklaren, de onderzoeker kan slechts begrijpen. Grotere generalisatie en hogere abstractie leiden slechts tot platitudes en leveren alleen conclusies op die al in de premissen vervat lagen of die (H.: 43) 'too remote from reality to be testable' zijn. Bovendien: door het wanbegrip voor de natuurwetenschappen 'these [physical] laws are seen as far more strict and absolute than they are.'

Deze kritiek verliest aan overtuigingskracht, wanneer blijkt dat Kaplan in zijn voorwoord een helder inzicht toont in de beperkingen van de wetten der fysica:

'For instance, the physical scientist can make accurate predictions with respect to the two-body problem, rough guesses with respect to the three-body problem, and only very incomplete guesses concerning larger numbers of bodies. The scientist cannot predict the path of a single molecule of gas in a tank of gas' (K.: xvii).

Hoffmann maakt gewag van 'the great yearning for prediction' bij de *social scientists* die hun werk modelleren naar de fysica. Deze richting immers, 'admirably summed up by Mr. Kaplan's work' heeft als wetenschappelijk doel o.m.: 'to make of predictability a test of science' (H.: 42). Omdat Hoffmann geen andere namen noemt van 'representatives of this trend' dan die van Kaplan, moeten we aannemen dat het inderdaad tegen deze laatste gaat, de enige immers die in het raam van een algemene theorie der internationale politiek de systeem theorie heeft toegepast³. Laten wij Kaplan aan het woord dan blijkt van dat 'voorspellingsverlangen', hem door Hoffmann aangewezen, heel weinig:

'For instance, can a theory of international politics be used to predict a specific event or action like the Hungarian revolt of October 1956? The answer probably must be negative. Yet why make such a demand of theory?' (K.: xvii).

Behalve de hierboven (p. 255) reeds geciteerde 'basic limitation upon prediction in the physical sciences' noemt Kaplan nog een tweede:

'the predictions of the physical scientist are predictions concerning an isolated system. The scientist does not predict that so much gas will be in a tank, that the temperature or pressure of the tank will not be changed by someone, or even that the tank will remain in the experimental room. He predicts what the characteristic behavior of the mass of gas molecules will be if stated conditions of temperature, pressure, and so on hold' (K.: xvii).

Enkele zinsneden over de noodzaak van ervaring en experiment, toegelicht aan een voorbeeld van windtunnel-proeven in de aerodynamica, sluiten deze passage af. De conclusie luidt:

'[the theory] — can be expected, however, to predict characteristic or modal behavior within a particular kind of international system.'

3 Ook Charles A. McClelland heeft — in korter bestek dan Kaplan — een systeemtheorie der internationale betrekkingen geconstrueerd. Zie o.a.: Charles A. McClelland, 'System and History in International Relations: Some Perspectives for Empirical Research and Theory,' *General Systems Yearbook*, Vol. 3, 1958, pp. 221–247, en: 'Applications of General Systems Theory in International Relations,' *Main Currents in Modern Thought*, vol. 12, november 1955, pp. 27–34.

Voor een vergelijking en waardering van Kaplan en McClelland, zie Richard A. Brody, 'Three Conceptual Schemes for the Study of International Relations,' (Richard C. Snyder, H. W. Bruck and Burton Sapin eds.), *Foreign Policy Decision-Making: An Approach to the Study of International Politics*, New York, 1962, pp. 250–274. Ook Richard N. Rosecrance maakt gebruik van elementen uit de systeem-theorie in zijn *Action and Reaction in World Politics*, Boston en Toronto, 1963.

En:

'Moreover, the theory should be able to predict the conditions under which the characteristic behavior of the international system will remain stable, the conditions under which it will be transformed, and the kind of transformation that will take place' (K.: xviii).

Ook deze beperkte — 'voorwaardelijke' — vorm van voorspellen is echter bij Kaplan geen 'test of science' — zoals Hoffmann het doet voorkomen van hem en zijn ongenoemde geestverwanten. Na het voorwoord is van voorspellen bij Kaplan nog slechts twee maal sprake⁴ en onder de 'requirements of theory' die in het voorwoord worden opgesomd (K.: xi-xiii) wordt 'predictability, zoals Hoffmann het noemt, zelfs niet genoemd.

Hoffmann is dus afkerig van voorspellingspretenties. Ten eerste, omdat ook niet alle natuurwetenschappen 'are capable of yielding effective predictions' (H.: 42). Hoffmann voegt daar aan toe:

'We may remark that Mr. Kaplan's vocabulary shows greater inclination toward biology or astronomy than toward the much more elusive science of meteorology' (H.: 42).

Nergens in Kaplan's werk of woordgebruik blijkt echter enige voorkeur voor een der natuurwetenschappen in het bijzonder. Maar al was dat het geval, dan nog is het de vraag of de meteorologie nu zo veel meer 'elusive' is dan de biologie, helemaal waar het toch om voorspellen gaat.

Hoffmann's tweede bezwaar tegen het streven naar voorspellingen luidt:

'not even the most precise of the natural sciences predicts 'what will actually happen': it only forecasts 'what would happen if conditions were such and such'' (H.: 42).

Hoffmann citeert hier. En niet, zoals voor de hand zou liggen, uit Kaplan's werk, waarin (zie boven) in nauwelijks verschillende bewoordingen hetzelfde gezegd wordt, maar uit C. J. Friedrich, *Constitutional Government and Democracy*⁵. Toch wordt door een dergelijke handelwijze ten onrechte de indruk gewekt dat voor dit standpunt in het boek van Kaplan geen steun gevonden kan worden.

In de uitwerking van zijn stelling wijst Hoffmann op de noodzaak van een beperkt aantal, bekende en meetbare variabelen, wil men

4 Op pagina 22 valt de term 'prediction' nog eens, als Kaplan de constructie van internationale stelsels zonder tegenhanger in de werkelijkheid verdedigt: 'it is desirable to make predictions about how such international systems will behave, if they do arise. Unless this is done, predictions concerning the transformations of existing systems will be too loose for proper confirmation.' De andere passage over voorspelling komt hieronder nog ter sprake.

5 C. J. Friedrich, *Constitutional Government and Democracy*, Boston, 1946, pp. 571–572.

kunnen voorspellen. Hierbij wordt aan het werk van J. S. Mill, *A System of Logic* gerefereerd, maar ook Kaplan noemt als moeilijkheid: 'there are too many free parameters' (K.: xviii).

Kaplan besteedt zelfs uitgebreide aandacht aan dit probleem. Uit zijn veronderstellingen en zijn redenering volgt dat een gegeven wijziging van enige parameter-waarde binnen een internationaal systeem een *equilibrium change* of *system change* ten gevolge zal hebben, of, met grote waarschijnlijkheid ten gevolge kan hebben. Als bovendien alle variabelen meetbaar zouden zijn — en Kaplan acht dat in beginsel niet uitgesloten — dan:

'Given knowledge of the present state of a system and of the value of its parameters, the future states of the system are, in principle, predictable — whether with certainty or with some degree of probability is not at issue — if the changes in parameter values are given' (K.: 10).

Men zou hier voorlopig twee manieren van voorspellingen kunnen onderscheiden. De redenering zelf staat een 'voorspelling' toe doordat zij antecedenten bevat die een consequens impliceren. Langs de weg van logische redenering kan zo een 'analytische voorspelling' worden verkregen.

De onderzoeker kan nog op een tweede manier voorspellen door op grond van waarneming van volgtijdige verschijnselen te besluiten dat onder gelijke omstandigheden in de toekomst na het eerste verschijnsel ook het tweede zich zal voordoen. Slaagt hij er bovendien in alle relevante variabelen te meten dan kan hij zijn voorspelling uitdrukken in een wiskundige betrekking en kan hij zijn uitspraken specificeren naar tijd, plaats, hoeveelheid etc. Dergelijke uitspraken zijn in de terminologie van Arnold Brecht⁶ 'synthetisch' van aard, in tegenstelling tot de 'analytische' eerste categorie. Synthetische proposities voegen iets toe aan de betekenis van een gegeven term of volzin dat langs analytische weg niet gevonden zou kunnen worden (Brecht, p. 55). 'Stenen vallen tenzij ondersteund' is een analytische uitspraak, als 'steen' wordt gedefinieerd als 'een voorwerp met gewicht' en 'gewicht' als een eigenschap die de dragers ervan doet vallen. Omschrijft men 'steen' echter zonder verwijzing naar die eigenschap dan is het vallen ervan een nieuwigheid, slechts door waarneming te verifiëren en dus synthetisch (Brecht, p. 55).

De scheidslijn tussen analytische en synthetische voorspellingen vervaagt, wanneer de uitspraken over de werkelijkheid die aan de laatste categorie ten grondslag liggen voorwaardelijk geformuleerd worden: 'als de waarneming... correct is, dan...' Deze reserve van voorwaardelijkheid wordt volgens de wetenschappelijke methode altijd, zij het

6 Arnold Brecht, *Political Theory: The Foundations of Twentieth Century Political Thought*, Princeton: Princeton University Press, 1959, p. 97.

meestal stilzwijgend, in acht genomen. Analytische voorspellingen verschillen dan van synthetische nog slechts daarin, dat de waarheid van de antecedenten van de eerste buiten beschouwing blijft, terwijl de waarheid van de antecedenten van de tweede categorie op een zekere mate van waarschijnlijkheid berust.

Kaplan gaat in zijn 'logico-deductive' theorie⁷ volgens de eerste, analytische, methode te werk. De twee eerste stelsels (*the 'balance of power' system* en *the loose bipolar system*) hebben 'historical counterparts' gehad (K.: 21), maar Kaplan beroept zich bij hun beschrijving op geen enkele inductie. Van de volgende vier stelsels kan men slechts zeggen dat er geen reden is waarom ze niet ooit zouden kunnen bestaan, in de historische werkelijkheid zijn ze echter zonder tegenhanger. De logische uitwerking van de reeksen hypotheses die telkens een stelsel vormen, is voor Kaplan een heuristisch middel, een voorbereiding op empirische arbeid en dus op een synthetische werkwijze.

Hoffmann noemt deze methode 'the sin of the tautological prediction' (H.: 44). Zij leidt gelijkelijk tot perversie en platitude. Inderdaad zou zo een denkgang zo niet verwerpelijk, dan toch wel heel armetierig zijn, als hij niet meer vermocht op te leveren dan 'a mere restatement in the future tense of the original hypotheses', want Hoffmann leest er niet meer dan dat in. Maar met enige kwade wil kan alle logische redenering tautologisch genoemd worden, nog altijd wel iets anders dan de omzetting van het praesens in het futurum. Sommige van die 'tautologieën' hebben de logici echter enkele millennia denkwerk gekost. De logica vermag dan ook meer dan Hoffmann van haar verwacht, bijvoorbeeld door strikte redenering de implicaties van een stel volzinnen vinden, implicaties die anders verborgen waren gebleven. De proposities waarmee Kaplan werkt zijn door hun aantal en samengesteldheid zeker niet zonder redenering op al hun consequenties te doorzien.

Hoffmann ziet over het hoofd dat 'tautological prediction' niet noodzakelijk een zonde is, dat binnen een stelsel waarvan alle parameterwaarden bekend zijn voorspellen mogelijk is en dat Kaplan zich zeer wel van de beperkingen der natuurwetenschap en de voorwaardelijkheid van alle wetenschappelijk voorspellen bewust is. Dat een stelsel in de wetenschap der internationale betrekkingen niet volledig exact beschreven kan worden, of alleen na dusdanige versimpeling dat het geen nieuwe kennis meer kan opleveren, is een stelling van Hoffmann die hij binnen dit kader niet nader adstrueert.

7 Richard C. Snyder, 'Some Recent Trends in International Relations Theory and Research,' (A. Ranney ed.), *Essays in the Behavioral Study of Politics*, Urbana, 1962, pp. 103-171.

In zijn verdere kritiek spreekt Hoffmann van een 'aberration' bij Kaplan, wanneer deze begrippen uit vele en uiteenlopende takken van wetenschap ent op de heel verschillende wetenschap der internationale betrekkingen: 'a strange method for believers in systems' (H.: 44). In feite ontleent Kaplan weinig begrippen aan andere vakken, neemt echter zijn belangrijkste termen uit de systeemtheorie die hij op een lange reeks van wetenschappen van toepassing acht, zoals voor de hand ligt voor 'believers in systems [theory]'. Tenslotte ontbreekt in Hoffmann's opsomming van Kaplan's leentjeburen nu juist de psychopathologie, die bij Kaplan een grote rol speelt als leverancier van analogieën ter beschrijving van het regulatieproces der systemen: 'Catharsis, cathexis, learning, repression, apathy, manic and depressive syndromes, schizoid and paranoid syndromes...' (K.: 256 e.v.).

Hoffmann noemt als nadeel van de kwantitatieve methode in het algemeen, zoals o.a. door K. W. Deutsch⁸ bedreven, dat alleen meetbare aspecten van de verschijnselen in de beschouwing worden betrokken en het verschijnsel zelf buiten schot blijft: 'the chase and measurement of shadows' (H.: 45). Deze kritiek is verkeerd gericht. De kwantitatieve methode beschouwt immers meetbare verschijnselen, niet de meetbare aspecten van overigens niet kwantificeerbare verschijnselen. Alleen door gebruikmaking van redenering en impressio-nistische waarneming kan de kwantitatieve onderzoeker zijn meetbare fenomenen betrekken op de niet kwantificeerbare verschijnselen der werkelijkheid. Dan verschuift dus de discussie naar de vraag of het gerechtvaardigd is van de kwantitatieve methode enig inzicht in het sociale proces te verwachten.

Hoffmann spreekt van 'fantastic assumptions' noodzakelijk om te kunnen meten: de gelijksoortige behandeling van zeer uiteenlopende variabelen en hun herleiding op één grootste gemene deler. De rijke verscheidenheid der nationale situaties wordt over het hoofd gezien en, zo zegt hij, er is een 'strange underground connection which exists between this theory and a particularly objectionable form of policy scientism' (H.: 49). De onderzoeker komt tot een verdediging van zijn 'engagement' langs metaforen over de pathologie van het systeem en dikwijls identificeert hij de doeleinden van 'het' systeem met de doeleinden van het systeem waarvan hij zelf deel uitmaakt. Dit hangt samen met het 'sociologisme' waar deze theorieën ook aan laboreren: 'Systems are discussed as if they had a compulsive will of their own;'

Achter de wetenschappelijke redenering gaat een voorkeur schuil voor de status quo. Deze kritiek is sterk verwant aan die van C. W.

8 Hoffmann noemt als voorbeeld: Karl W. Deutsch, *Nationalism and Social Communication*, Cambridge, Mass., 1953.

Mills op Talcott Parsons⁹. Een wantrouwen als dat van Mills jegens Parsons wordt bij de lezer van Kaplan's *System and Process* zo niet gewekt, dan toch zeker niet weggenomen. Maar voor een stellige bewering als Hoffmann's: 'the status quo becomes an empirical and normative pivot' (H.: 47) is enige bewijsvoering aan de hand van citaten en tekstuitleg gewenst, zeker als daar bij Kaplan opmerkingen tegenover staan als:

'Under some circumstances continued existence may not be valuable to a system' (K.: 271).

en:

Analytically, the interests of individuals, sub-national systems, and the international system stand on an equal footing. There is no natural order of priority such that one system level ought to defer to another.'

De onderzoeker Kaplan kan overigens niet weten of er niet zo'n 'natural order' is. Het bestaan ervan is echter 'analytically' irrelevant. De beide citaten spreken Hoffmann's bewering tegen.

Soms betreft de kritiek van Hoffmann fundamentele meningsverschillen met zijn tegenstanders, zoals t.a.v. de regulariteit en meetbaarheid van verschijnselen op het terrein der internationale betrekkingen. Andere tegenwerpingen zouden zijn tegenstanders echter onmiddellijk overnemen, als hij ze kon overtuigen dat zij zich aan de door hem gesignaleerde inconsequenties hadden schuldig gemaakt, zoals bijvoorbeeld die van het sociologisme, de onvoorwaardelijkheid der voorspelling of de onwrikbaarheid van de natuurwetenschappelijke kennis. Maar voor zo'n schuldbekenenis van zijn opponenten is meer overtuigingskracht nodig dan waarvan Hoffmann in dit artikel blijkt geeft.

De stellingen die Hoffmann te berde brengt over het voorspellen en die hierboven bijzondere aandacht kregen, lijken op het eerste gezicht een bestrijding van tamelijk oppervlakkige denkfouten bij de tegenstander. Bij nader inzien blijken zij op een onjuiste uitleg van diens geschriften gebaseerd te zijn; in laatste instantie geven zij enig inzicht in de diepgaande onenigheid over de benadering van de internationale betrekkingen tussen Hoffmann en Kaplan met hun respectieve geestverwanten.

9 Hoffmann citeert uit: C. W. Mills, *The Power Elite*, New York, 1956. De hier bedoelde kritiek van Mills op Parsons is vervat in C. W. Mills, *The Sociological Imagination*, Oxford Univ. Press, 1959, welk boek ongeveer gelijktijdig met Hoffmann's artikel in *World Politics* verscheen, maar een jaar vóór de herdruk daarvan in boekvorm.